

Stehlík, Miloš

Glosa k románské architektuře na Moravě : Zábřdovice, Doubravice nad Svítavou

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F, Řada uměnovědná.
1974, vol. 23, iss. F18, pp. [67]-68

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/110356>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MATERIÁLY

GLOSA K ROMÁNSKÉ ARCHITEKTUŘE NA MORAVĚ ZÁBRDOVICE, DOUBRAVICE NAD SVITAVOU

(K výzkumnému úkolu VIII-7-4/4)

I

Dějiny Zábřdovic posledně monograficky zpracoval Rudolf Hurt (Kostel Nanebevzetí P. Marie v Brně-Zábřdovicích, Brno, 1969). Novými zjištěními obohatil dosud známá historická data vízící se k tomuto významnému moravskému památkovému komplexu, jehož bohatý umělecko historický vývoj se uzavřel za Josefa II.

O kostele sv. Kunhuty, který byl původní svatyní premonstrátského kláštera v Zábřdovicích u Brna Hurt uvádí, že byl slavnostně konsekrován 15. května roku 1211. Jestliže je z dnešní podoby zachovaného klášterního celku v exteriéru i interiéru patrný umělecký profil Zábřdovic patřící 17. a 18. století, pak představa o jeho stavebních počátcích zcela uniká. Právě zmíněný kostel sv. Kunhuty se dnes jeví jako prostá jednolodní obdélníkovými okenními otvory prolomená stavba s polygonálně uzavřeným presbytářem a představenou nízkou věží v západním průčelí. Fasáda je jednoduše členěna lisenami.

Kurt Raab ve svém příspěvku Die St.-Kunigunden-Kirche zu Obrowitz (ZVGMSchl. XVIII, 1914, s. 100 a n.) však uvádí:

Schliesslich seien noch Spuren der alten romanischen Fenster an der Südseite der Kirche erwähnt, gemeisselte Steinfassungen in jener charakteristischen Art, wie sie im 12. und 13. Jahrhundert gang und gäbe waren; eine Stelle mit Wellenlinienornament. Ebenso an der Westseite ein ganzes vermauertes romanisches Schlitzfenster mit tiefer Leibung, knapp über dem Erdboden, also wahrscheinlich ein altes Gruftfenster.

V článku Z počátků města Brna, ČMM, LX., 1936, s. 296 a n. pokládal Václav Richter kostel sv. Kunhuty za soukromou šlechtickou stavbu zbudovanou zakladatelem zábřdovického kláštera, Lvem z Klobouk. Do doby postavení kostela P. Marie sloužila podle Richtera mínění tato svatyně jako klášterní. Raabovu zprávu o existenci románských stavebních prvků na stávajícím kostele sv. Kunhuty však V. Richter zamítl jako neopodstatněnou a nedokazatelnou.

Nedokonalá fotografie z 1940, uložená v archivu býv. Památkového úřadu v Brně, zachycuje však detail kvádřikového zdiva kostela sv. Kunhuty s prolomeným, dodatečně zazděným dveřním (?) otvorem rámovaným ostěním s motivem drápků, opatřených vlnovitým rýhováním. Bližší určení situace tohoto dnes jediného stavebního prvku románských Zábřdovic neznáme. Odkrytí zdiva a provedení archeologického ohledání stavby se proto jeví jako velmi žádoucí.

II

Kostel sv. Jana Křtitele v Doubravici nad Svitavou je situován na ostrohu na okraji obce. Jednolodní orientovaná stavba má pravouhlý závěr a představenou čtyřbokou věž s jižním postranním přístavkem. Oběžné lizeny a pilastry na nároží člení hladkou fasádu prolomenou třemi osami obdélníkových oken, ukončených segmentem. Architektura je charakterisována tvaroslovnými znaky nevymykajícími se datování k roku 1717, kdy byl — podle literatury — doubravický kostel stavěn.

Při opravě vnějších omítek došlo v roce 1956 v celém rozsahu stavby k odkrytí zdiva. Pokud to dovolovaly celkem spěšně prováděné zednické práce, byla jako částečně použitý materiál kostela zjištěna kromě románských kvádrů velikosti cca 30×50 cm řada románských kamenických způsobem opracovaných stavebních článků, a sice tři profilované fragmenty s motivem diamantu, větší rohový profilový článek opět s diamantováním (snad zbytek portálu), článek vlysu s obloučkem a druhý s obloučkem a zubořezem, kvádr s obloukem na nároží a podlouhlý úloemek s obloukem. Na zmíněných kamenech bylo možno zjistit jednadvacet druhů kamenických značek, porůznu vytesaných.

V přímou souvislost se zjištěním románských stavebních článků, datovatelných do první čtvrtiny 13. století, může být pravděpodobně uvedena písemně doložená existence Holáče (1255) a Protivy (1295–1308) z Doubravice. Obě tyto skutečnosti, totiž středověký stavební materiál použitý při budování kostela a panský rod z Doubravice, vedou k domněnce, že původní svatyně v Doubravici vznikla jako šlechtická stavba.

Hrad v Doubravici a městečko s farním kostelem se připomíná až k roku 1378. Gotická stavební etapa kostela není dnes jasná. Ukazují snad na ni jeden zlomek klínového žebra dvakrát vyžlabeného a fragment profilace portálu z pozdního 13. století, nalezené mezi zmíněnými románskými detaily; neopravňují však k tomu, aby se v této otázce vyslovil určitější závěr.

Miloš Stehlík

Z MATERIÁLŮ K DEJINÁM UMĚNÍ NA VÝCHODNÍ MORAVĚ

(K výzkumnému úkolu stát. plánu VIII–7–4/4)

Rajnochovický kostel patří k těm moravským architekturám ze začátku 18. století, kterým pozdější zásahy nevzaly ani stavební podobu ani podstatu původního vybavení a jejichž vznik navíc osvětluje dosti bohatý archivní materiál. Rajnochovice ovšem tenkrát ještě neexistovaly,¹ takže listiny mluví o kostele „za Podhradní Lhotou“. Nejprve o starém kostelíku, začátkem 18. století již velmi sešlém, později o novostavbě, která vznikla na téžze místě a převzala původní patrocínium. Obě osady, Podhradní Lhota i Rajnochovice, patřily k biskupskému panství Kelč. O stavbě nového kostela i o výběru umělců a řemeslníků proto pochopitelně rozhodovaly biskupské centrální úřady v Olomouci a v Kroměříži, tím spíše, že finanční náklady nesl z největší části patron kostela, tehdy kardinál Wolfgang Schrattenbach. Tak se také stalo, že výzdoba chrámu byla svěřena umělcům, působícím v jeho sídelním městě.

13. května 1711² začala slavnostně stavba nového kostela. Jak oznamuje letopočet 1716, vytesaný do kartuše nad hlavním portálem, skončila se v hrubém za pět let. Začátkem července tohoto roku omítili zedníci vnitřek kostela a kelčský úředník nechal dovézt sádku, takže mohly začít štukatérské práce a vůbec úprava interiéru.³ Do zimní přestávky dlo ještě hodně pokročilo: Kostel dostal i vnější omítku a byl zčásti vydlážděn; začala dokonce stavba a štuková výzdoba oltářů. Na rok 1717 naplánoval biskupský úředník z Kelče kromě dokončovacích prací vevnitř především stavbu schodiště ke kostelnímu průčelí. Bylo také načase definitivně rozhodnout

¹ Byly založeny roku 1711. L. Hošák, *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*, úvodní svazek. Ostrava 1967, 328.

² *SA Kroměříž, fond Statek Kelč*, L 58, 7/1/8. Kelč, 31. prosince 1716. Kelčský farář biskupskému administrátoru, hraběti Františku Ferd. Ödtovi: „... ecclesia nova post Podhradní Lhotam (dum fundamenta ejusdem anno 1711, 13. mai, ante impositionem primi lapidis benedicebantur) ...“

³ *SA Olomouc, protokoly ze sessí biskupského úřadu in temporalibus, r. 1716, č. 83. Sesse, konaná 6. července, protokol č. 24.* Keltcher Verwalter gehors. Bericht, daß verwiechene Wochen von Ausgang des 28ten Junii 32 Centen Gips zu der Podhradní Lhotter S. Annae Kirchen von Troppau überbracht und bezahlt, die innwendige Seiten, wo die Altar zustehen kommen, auch bereits ausgeputzt worden, daß also die Stucator Arbeit nunmehr angefangen werden könne.